

Media Representation of Infanticide by the Father and Demands for the Necessity of Reviewing the Legal Sentence

Leila Rahnama¹

1. M.A in Criminal Law and Criminology, Faculty of Humanities, Qom Branch, Islamic Azad University, Qom, Iran.

Email: leilarahnama1983@gmail.com



S.D.I.L.
The SD Institute of Law
Research & Study



Publisher:
Shahr-e- Danesh
Research And Study
Institute of Law

Article Type:
Original Research

DOI:
10.48300/JLR.2023.375674.2230

Received:
6 December 2022

Accepted:
16 February 2023

Published:
5 September 2024



A B S T R A C T

The punishment for the intentional murder of a child by the father in accordance with the Islamic Penal Code of Iran is receiving blood money and ta'zir (Discretionary Punishment). In Islamic jurisprudence, the sentence of prohibition of fathers' retribution has adherents and opponents. The legislator trends to the adherents and has recognized the mentioned sentence. The legislator has announced that one of the conditions in related to Revenge (Avenge for Blood), is discarded of the paternity between the child and father. The mentioned rule has always been challenged and criticized by criminal lawyers and so far they have not succeeded in changing the will and opinion of the legislator in this regard. Due to the proliferation of mass media, public opinion is strongly influenced by media representations of father-child killing, and such crimes are often

Copyright & Creative Commons:

© The Author(s). 2021 Open Access. This article is licensed under a Creative Commons Attribution Non-Commercial License 4.0, which permits use, distribution and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. To view a copy of this licence, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.



reported by the media. People's awareness of the non-retribution of the father through the media has consequences that create the need to reconsider. It seems that it is possible to reconsider and modify the legal rule prohibiting in relation of the father in case of intentional killing the child and to persuade the legislator to change and modify it with the help of experts in jurisprudence. This research has been done by descriptive-analytical method based on library resources and news databases.

Keywords: Media Representation, Child Murder, Prohibition of Fathers' Revenge, Public Opinion, Infanticide in Islamic Jurisprudence.

Funding: The author(s) received no financial support (funding, grants, and sponsorship) for the research, authorship, and/or publication of this article.

Author contributions:

Leila Rahnama: Conceptualization, Methodology, Software, Validation, Formal analysis, Investigation, Resources, Data Curation, Writing - Original Draft, Writing - Review & Editing, Visualization, Supervision, Project administration.

Competing interests: The authors declare that they have no competing interests.

Citation:

Rahnama, Leila. "Media Representation of Infanticide by the Father and Demands for the Necessity of Reviewing the Legal Sentence". *Journal of Legal Research* 23, no. 58 (September 5, 2024): 401-424.

Extended Abstract

Infanticide is definitely one of the most violent crimes that society is greatly affected by the resulting violence. Infanticide is referred to as a crime that creates more fear and insecurity in society than other crimes. But what has brought such a crime to the attention of lawyers and criminologists is the lack of equality in the execution of the punishment for intentional homicide in the case of a father who committed intentional homicide of his child.

Infanticide is the intentional killing of a child by the father, which takes place by deliberately and knowingly taking the life of the child by the father, despite the conditions prescribed for intentional homicide. This form of intentional murder has a relatively long history in Iranian-Islamic society, and since long ago, due to the existence of a strong patriarchal culture, fathers have killed their children with various titles and accusations. One of the most important reasons for committing the crime of infanticide is honor issues.

According to the Islamic Penal Code of Iran, the punishment for the intentional killing of a child by the father is the payment of dowry and ta'zir. In Islamic jurisprudence, the prohibition of father's revenge has its proponents and opponents. In this case, the legislator has given a legal and official face to the father's non-retribution, and one of the conditions of self-retribution is the termination of the relationship between the murderer and the victim. The above legal sentence, which has always been objected and criticized by criminal lawyers, has not yet succeeded in changing the will and opinion of the legislator in this matter. Due to the spread of mass media, public opinion is strongly influenced by the media representation of infanticide at the hands of the father, and is often informed about the occurrence of such crimes by the media.

Also, according to the standards of criminal sociology, it can be said that crime is a phenomenon in societies, as a rule, the existence of a certain amount of it is useful and necessary for the society, the crime of infanticide is also like other crimes, the existence of a certain amount of it in society is normal and natural, but the problem is somewhere in the past. It turns out that the media, by representing this crime, can help its repetition by other people and facilitate its occurrence. As one of the powerful tools of valuation, the media has the ability to create values in the context of social developments.

The values that are born in this context will also disappear in the same context. Such values will maintain their value as long as they are supported by the collective conscience of the society, and after they are out of the support of the collective conscience and die, it is very difficult and impossible to re-educate it. Regarding infanticide, it should be said that the time when the father had the right and permission to kill his child for any reason and not be retaliated

is passing, and now this case is leaving the support of the collective conscience. In fact, the non-retaliation of the father is no longer a value but an anti-value.

Media representation of crimes can cause them to be repeated in the society and cause fear and panic in the public opinion; Therefore, it can be said that the media coverage of the crime has the power to direct public opinion in the field of changing the legal sentence of the father's exemption from punishment in the crime of infanticide and direct it towards the request of the legislator to change it. People's awareness of the father's lack of revenge by the media has consequences that require a review of this matter. It seems that it is possible to reconsider and with the help of experts in jurisprudence regarding the modification and justification of the legal sentence prohibiting revenge of the father in case of intentional killing of the child, and encourage the legislator to modify and change it. It can be said that the mass media are influential in the legislator's desire to change the law prohibiting father's revenge in case of intentional killing of the child. This research has been done by referring to library sources and using news databases in a descriptive-analytical way.

بازنمایی رسانه‌ای فرزندکشی توسط پدر و مطالبه‌گری در زمینه ضرورت بازنگری حکم قانونی

لیلا رهنما^۱

۱. کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده علوم انسانی، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران.
leilarahnama1983@gmail.com

چکیده:

مجازات قتل عمدی فرزند توسط پدر مطابق با قانون مجازات اسلامی ایران، اخذ دیه و تعزیر است. در فقه اسلامی، حکم ممنوعیت قصاص پدر موافقان و مخالفانی دارد. قانون‌گذار در این مورد با تمایل به سمت موافقان، حکم عدم قصاص پدر را چهره‌ای قانونی و رسمی بخشیده و یکی از شرایط قصاص نفس را انتفای رابطه ابوت بین قاتل و مقتول عنوان کرده است. حکم قانونی فوق که همواره مورد اعتراض و انتقاد حقوق‌دانان کیفری قرار گرفته، تاکنون موفق به تغییر اراده و نظر قانون‌گذار در این مورد نشده است. با توجه به گسترش رسانه‌های جمعی، افکار عمومی به‌شدت تحت تأثیر بازنمایی رسانه‌ای در مورد فرزندکشی به دست پدر قرار دارد و اغلب توسط رسانه‌ها از وقوع چنین جنایاتی مطلع می‌شود. بازنمایی رسانه‌ای از جنایات می‌تواند باعث تکرار آن در جامعه شود و افکار عمومی را دچار ترس و وحشت کند؛ بنابراین می‌توان گفت بازنمایی رسانه‌ای از جنایت این قدرت را دارد که به افکار عمومی در زمینه تغییر حکم قانونی معافیت



پژوهشکده حقوق



نوع مقاله:
پژوهشی

DOI:

10.48300/JLR.2023.375674.2230

تاریخ دریافت:
۱۵ آذر ۱۴۰۱

تاریخ پذیرش:
۲۷ بهمن ۱۴۰۱

تاریخ انتشار:
۱۵ شهریور ۱۴۰۳

کپی‌رایت و مجوز دسترسی آزاد:



کپی‌رایت مقاله در مجله پژوهش‌های حقوقی نزد نویسنده (ها) حفظ می‌شود. کلیه مقالاتی که در مجله پژوهش‌های حقوقی منتشر می‌شوند با دسترسی آزاد هستند. مقالات تحت شرایط مجوز 4.0 Creative Commons Attribution Non-Commercial License منتشر می‌شوند که اجازه استفاده، توزیع و تولید مثل در هر رسانه‌ای را می‌دهد، به شرط آنکه به مقاله استناد شود. جهت اطلاعات بیشتر می‌توانید به صفحه سیاست‌های دسترسی آزاد نشریه مراجعه کنید.



پدر از مجازات در جنایت فرزندکشی جهت داده و آن را به سمت درخواست تغییر آن از سوی قانون‌گذار هدایت کند. آگاهی افراد از عدم قصاص پدر توسط رسانه‌ها پیامدهایی به دنبال دارد که ضرورت بازنگری در این باب را ایجاد می‌کند. به نظر می‌رسد می‌توان از باب بازاندیشی و با کمک گرفتن از متخصصان علوم فقهی نسبت به تعدیل و توجیه حکم قانونی ممنوعیت قصاص پدر در صورت قتل عمدی فرزند تجدیدنظر کرد و قانون‌گذار را به سمت تغییر آن ترغیب کرد. این پژوهش با استناد به منابع کتابخانه‌ای و پایگاه‌های خبری به روش توصیفی - تحلیلی انجام شده است.

کلیدواژه‌ها:

بازنمایی رسانه‌ای، فرزندکشی، ممنوعیت قصاص پدر، افکار عمومی، فرزندکشی در فقه اسلامی.

حامی مالی:

این مقاله هیچ حامی مالی ندارد.

مشارکت نویسندگان:

لیلا رهنما: مفهوم‌سازی، روش‌شناسی، استفاده از نرم‌افزار، اعتبارسنجی، تحلیل، تحقیق و بررسی، منابع، نظارت بر داده‌ها، نوشتن - بررسی و ویرایش، نوشتن - پیش‌نویس اصلی، تصویرسازی، نظارت، مدیریت پروژه.

تعارض منافع:

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

استناددهی:

رهنما، لیلا. «بازنمایی رسانه‌ای فرزندکشی توسط پدر و مطالبه‌گری در زمینه ضرورت بازنگری حکم قانونی». مجله پژوهش‌های حقوقی ۲۳، ش. ۵۸ (۱۵ شهریور ۱۴۰۳): ۴۰۱-۴۲۴.

مقدمه

فرزندکشی قطعاً یکی از خشونت‌بارترین جنایاتی است که جامعه به‌شدت تحت تأثیر خشونت حاصل از آن قرار می‌گیرد. از فرزندکشی به‌عنوان جنایتی یاد می‌شود که نسبت به سایر جرایم، احساس ترس و عدم امنیت بیشتری را در جامعه ایجاد می‌کند؛ اما آنچه چنین جنایتی را در کانون توجه حقوق‌دانان و جرم‌شناسان قرار داده، عدم رعایت مساوات در اجرای مجازات قتل عمدی در مورد پدری است که مرتکب قتل عمدی فرزند خود شده است.

طبق قانون مجازات اسلامی، مجازات قتل عمدی قصاص است^۱ و در شرایطی که پدری فرزند خود را عمداً به قتل برساند قصاص از او ساقط شده و به پرداخت دیه و تعزیر محکوم خواهد شد.^۲ مبنای چنین تخصیصی را باید در منابع فقهی جستجو کرد. مطابق آیات و روایات فقهی یکی از شرایط سلبی قصاص نفس، انتفای رابطه ابوت است و همین امر موجب شده که قانون‌گذار بر همین اساس پدر را در صورت قتل عمدی فرزند - اعم از دختر یا پسر - از قصاص معاف و به پرداخت دیه و تعزیر محکوم کند. حکم قانونی عدم قصاص پدر به لحاظ مغایرت با موازین حقوقی، از سوی اندیشمندان علوم جنایی مورد انتقادهای فراوان قرار گرفته است. البته تاکنون این انتقادات در حدی قوی و مؤثر نبوده که بتواند قانون‌گذار را به بازنگری در حکم قانونی معافیت پدر از قصاص در صورت قتل عمدی فرزند متمایل کند. فرزندکشی «قتل عمدی فرزند توسط پدر است که با سلب ارادی و آگاهانه حیات فرزند به‌وسیله پدر با وجود شرایط مقرر در مورد قتل عمد^۳ به وقوع می‌پیوندد^۴». این شکل از قتل عمدی در جامعه ایرانی - اسلامی پیشینه‌ای نسبتاً طولانی دارد و از دیرباز به دلیل وجود فرهنگ مردسالارانه شدید، پدرانی با عناوین و اتهامات مختلف دست به قتل فرزندان خود زده‌اند. از جمله مهم‌ترین عللی که موجب ارتکاب جنایت فرزندکشی می‌شود مسائل ناموسی است. «به گزارش یکی از مقامات انتظامی، سهم قتل‌های خانوادگی در جرایم جنایی ۳۰٪ و سهم قتل فرزندان توسط والدین ۱۰٪ است. در این بین بیشترین قتل‌های خانوادگی توسط پدر واقع شده است^۵». همچنین بیشترین تعداد فرزندکشی‌ها توسط پدر، متعلق

۱. ماده ۳۸۱ ق.م.

۲. ماده ۳۰۱ ق.م.

۳. محمد اسحاقی، مجازات پدر و مادر در جرم کشتن فرزند (ماده ۲۲۰ قانون مجازات اسلامی) (تهران: سفیر صبح، ۱۳۸۰)، ۱۵۱.

۴. اسدالله لطفی، بهرام سهرابی نژاد و فروزان سهرابی نژاد، «مبانی فقهی قصاص پدر توسط فرزند در صورت قتل مادر»، مجله فقه مقارن، ۵، ۹ (۱۳۹۶)، ۱۲۷.

۵. علی اکبر ایزدی فرد، محمد محسنی دهکلانی و امین یوسفی، «مجازات پدر در قتل فرزند»، مبانی فقهی حقوق اسلامی،

Rahnama, Leila. "Media Representation of Infanticide by the Father and Demands for the Necessity of Reviewing the Legal Sentence". *Jour. of Legal Res.* 23, no. 58 (September 5, 2024): 401-424.

به قتل فرزندان دختر به دست پدران خود است. جنایت فرزندکشی توسط پدر، ریشه در فرهنگی غلط در جامعه دارد که بر پایه‌های محکم پدر و مردسالاری بنا شده و حق قتل فرزند را در شرایطی خاص به او داده است.

از طرفی نمی‌توان در جامعه مدرن امروزی از نقش مهم رسانه‌های جمعی در خبررسانی و برجسته‌سازی داستان‌های جنایی از جمله فرزندکشی به‌آسانی عبور کرد. گسترش مطالعات در زمینه ارائه داستان‌های جنایی توسط رسانه، نشان‌دهنده پیوند محکم آن با جنایت است؛ به عبارتی ویژگی‌های منحصر به فرد بازنمایی جرم در گزارش‌های خبری تحت تأثیر ماهیت خشونت‌بار جرایم قرار گرفته و از همین طریق هم در اذهان مخاطبین خود رخنه و کنترل هدایت افکار عمومی را در موضوعات مختلف به دست گرفته و در جهات گوناگون هدایت می‌کند.

منطبق بر موازین جامعه‌شناسی جنایی می‌توان گفت جرم در جوامع پدیده‌ای است بهنجار که وجود مقدار مشخصی از آن برای جامعه مفید و ضروری است، جرم فرزندکشی نیز همانند جرایم دیگر، وجود مقدار مشخصی از آن در جامعه عادی و طبیعی است ولی مشکل در جایی پیش می‌آید که رسانه‌ها با بازنمایی از این جرم می‌توانند به تکرار آن توسط افراد دیگر کمک کرده و وقوع آن را تسهیل کنند. رسانه به‌عنوان یکی از ابزار قدرتمند ارزش‌گذاری، توانایی این را دارد که ارزش‌هایی را در بستر تحولات اجتماعی ایجاد کند.

ارزش‌هایی که در این بستر زاده می‌شوند در همان بستر هم از بین خواهند رفت. چنین ارزش‌هایی ارزش خود را تا زمانی حفظ خواهند کرد که مورد حمایت وجدان جمعی جامعه قرار داشته باشند و پس از آنکه از حمایت وجدان جمعی خارج و دچار مرگ شوند، تحصیل مجدد آن بسیار سخت و غیرممکن می‌نماید. در مورد فرزندکشی باید گفت زمانی که پدر این حق و اجازه را داشت که به هر دلیلی فرزند خود را به قتل برساند و قصاص نشود در حال سپری شدن است و اکنون این مورد در حال خروج از حمایت وجدان جمعی قرار دارد. در واقع عدم قصاص پدر، امروزه دیگر نه ارزش بلکه یک ضد ارزش به شمار می‌رود.^۶

بازنمایی، ساخت رسانه‌ای واقعیت است که به انعکاس و بازتاب معنای واقعی پدیده‌ها در جهان خارج نمی‌پردازد، بلکه دست به تولید و ساخت معانی جدید برای آنها، بر اساس چهارچوب‌های مفهومی

۴. ۷، (۱۳۹۰)، ۳.

۶. دپارتمان تخصصی حقوق دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی، جرم‌شناسی، جرم‌شناسی: جلد پنجم از بسته دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی

(تهران: عدلیه، ۱۳۹۹)، ۱۰۱.

خود می‌زند.^۷ در نمایش این تصویر، رسانه‌ها آینه‌وار به انعکاس واقعیت نمی‌پردازند، بلکه واقعیت را آن‌طور که می‌خواهند ساخته و یا بر ساخت آن در اجتماع تأثیر می‌گذارند.

در نتیجه می‌بینیم که جامعه و افکار عمومی نسبت به جرایم مختلفی که از رسانه‌ها بازنمایی می‌شوند واکنش‌های متفاوتی را از خود نشان می‌دهند. گاهی بزه‌کاران به‌سان «شیاطین انسان‌نما» تنزل پیدا می‌کنند و گاه هم‌سطح یک قدیس قرار می‌گیرند. گاهی افکار عمومی به‌شدت خواهان مجازات یک بزه‌کار است و گاهی نیز به همان شدت مخالف مجازات اوست. بازنمایی وقایع جنایی توسط رسانه‌ها، صرف‌نظر از اینکه عملی اخلاقی یا غیراخلاقی است، موجب سوگیری‌های ایدئولوژیک و شکل‌گیری افکار عمومی در مسیری خاص می‌شود. بازنمایی رسانه‌ای از جرم فرزندکشی می‌تواند بر سطح مطالبه‌گری افکار عمومی نسبت به بازاندیشی در حکم قانونی عدم قصاص پدر در قتل عمدی فرزند مؤثر باشد. در واقع افکار عمومی تحت تأثیر بازنمایی رسانه‌ای از چنین جنایاتی، بیشتر از قبل نسبت به ارتکاب آن در جامعه حساس شده و خواهان اجرای مجازاتی یکسان با دیگران در مورد مرتکب هستند ممنوعیت پدر از قصاص در صورت قتل عمد فرزند، موافقان و مخالفان زیادی دارد. اغلب فقهای امامیه و اکثریت فقهای اهل سنت به استناد حدیث نبوی «پدر پسرش را رهبری نمی‌کند»^۹ و «تو و اموات متعلق به پدرتان هستید»^{۱۰} معتقد به عدم قصاص، در قتل فرزند هستند؛ در مقابل، عده‌ای از فقهای اهل سنت با استناد به عموم و اطلاق آیات مربوط به قصاص، ضمن اعتقاد به خبر واحد بودن حدیث مذکور و اعلام تردید نسبت به آن، معتقد به قصاص پدر هستند.^{۱۱} با این همه قانون، سیاست جنایی موافق با عدم قصاص را اتخاذ کرده و پدر را از قصاص نفس معاف کرده است.

این اراده قانون‌گذار باعث حساسیت افکار عمومی نسبت به چنین معافیتی از مجازات در مورد پدری که فرزند خود را عمداً به قتل رسانده، شده است. برای درک ماهیت واقعی حقوق یک جامعه باید از مطالعه سازمان‌ظاهری وضع قانون یا فراتر نهاد و چگونگی منافی که قانون‌نماینده و حافظ آنها است را

۷. نک: محمد مهدی‌زاده، رسانه‌ها و بازنمایی (تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۷).

۸. مایک مگوایر، رادمورگان و رابرت رینر، دانشنامه جرم‌شناسی آکسفورد، ترجمه و تحقیق حمیدرضا ملک محمدی (تهران:

میزان، ۱۳۸۹)، ۲۶۸.

۹. لا یُقاَدُ الوالدُ بولده

۱۰. أنت و مآلک لأبیک

۱۱. علی‌اکبر ایزدی فرد و محمد نبی پور، «معافیت مطلق یا نسبی پدر و جد پدری از کیفر قتل در فرزندکشی عمدی: بررسی

موارد جواز قتل پدر و جد پدری در فرزندکشی عمدی»، مطالعات حقوق تطبیقی معاصر، ۲، ۳ (۱۳۹۰)، ۳.

مطالعه کرد و بازشناخت. این منافع ادعاهایی هستند که افراد و گروه‌ها نسبت به دستگاه قانون‌گذاری و سازمان اجرای قوانین یک جامعه دارند. دولت این منافع را درک کرده و مورد توجه قرار می‌دهد ولی خود به وجود آورنده آنها نیست. منافع مورد حمایت قانون از احتیاجات گوناگون افراد یا گروه‌ها ناشی می‌شود و به صورت خواست و تقاضا برای وضع قوانین معین یا اجرای قوانین به طریق خاص متجلی می‌گردد.^{۱۲} به هر رو حکم قانونی ممنوعیت قصاص پدر، پیامدهایی را در جامعه با خود به همراه دارد که ضرورت‌هایی را جهت توجیه و تعدیل آن از باب بازاندیشی ایجاب کرده است. در پژوهش پیش رو به بررسی تأثیر بازنمایی رسانه‌ای از جنایت فرزندکشی، بر افزایش سطح مطالبات جامعه نسبت به مجازات فرزندکشی توسط پدر پرداخته خواهد شد. لازم به ذکر است که در ارتکاب جنایت فرزندکشی عوامل متعددی دخیل هستند که یکی از آنها بازنمایی رسانه‌ای است. این پژوهش در راستای یافتن پاسخ به این سؤال است که بازنمایی رسانه‌ای از جنایت فرزندکشی چه اثری می‌تواند بر مطالبه‌گری افکار عمومی پیرامون بازنگری حکم قانونی داشته باشد و با هدف بررسی اثر بازنمایی از جنایت فرزندکشی توسط پدر و مطالبه‌گری افکار عمومی در زمینه تغییر حکم معافیت پدر از قصاص در قتل عمدی فرزند تهیه شده است. به نظر می‌رسد که بازنمایی رسانه‌ای از جنایت فرزندکشی می‌تواند افکار عمومی را در جهت مطالبه تغییر حکم قانونی عدم قصاص پدر در قتل عمدی فرزند هدایت کند. تحقیق فوق مشتمل بر سه فصل با عناوین افکار عمومی و بازنمایی رسانه‌ای از جنایت فرزندکشی، ضرورت بازاندیشی در حکم قتل فرزند توسط پدر از سوی قانون‌گذار و پیامدهای ناشی از ممنوعیت قصاص پدر در برابر قتل فرزند تهیه شده است.

۱- افکار عمومی و بازنمایی رسانه‌ای از جنایت فرزندکشی

امروزه افکار عمومی را ضمیر باطنی و پنهان یک ملت و ظهور آن را بازتاب [آراده] اکثریت یک جامعه در برابر پیام‌ها و رویدادهایی که برای آنها جنبه حیاتی دارد می‌دانند.^{۱۳} غالباً افکار عمومی زمانی شکل می‌گیرد که اولاً مسئله‌ای مطرح شود، ثانیاً آن مسئله برای عموم مردم واجد اهمیت تلقی گردد؛ به نحوی که پیرامون آن یک سری کنش‌ها از سوی مردم صورت گیرد، دیدگاه‌های مختلف طرح شده و در نهایت یک فکر عمومی راجع به یک فکر خاص شکل گیرد.^{۱۴}

۱۲. پرویز صاعی، حقوق و اجتماع: رابطه حقوق با عوامل اجتماعی و روانی (تهران: طرح نو، ۱۳۸۹)، ۲۶۵.

۱۳. عاطفه اکبری، قانون‌گذاری مبتنی بر وقایع مجرمانه (تهران: مجد، ۱۳۹۴)، ۲۲.

۱۴. فیروز محمودی جانکی و محسن مرادی حسن‌آبادی، «افکار عمومی و کیفرگرایی»، مطالعات حقوقی، ۳، ۲ (۱۳۹۰)، ۷.

معمولاً جامعه متأثر از اخبار مجرمانه، بسته به کیفیت بازنمایی آن، دچار ترس و اضطراب و احساس ناامنی می‌شود و احساسات خود را جریحه‌دار می‌یابد. این امر در مورد جنایت خشونت‌باری مثل فرزندکشی نمود بیشتری دارد؛ بدین صورت که افکار عمومی با انتخاب و ارائه داستان‌های جنایی و بازنمایی رسانه‌ای واقعه مجرمانه فرزندکشی، از وقوع چنین جنایاتی و همچنین ممنوعیت قانونی قصاص پدر در صورت قتل فرزند، آگاه شده و به دنبال تشویش و التهابی که این دست از خبررسانی‌ها با خود در جامعه به ارمغان می‌آورد، نسبت به حمایت قانون در برابر جان خود دچار تردید و خواهان اجرای مجازات به‌طور یکسان برای همه و لغو استثنای قصاص پدر در صورت قتل عمدی فرزند می‌شود.^{۱۵}

در ماجرای قتل رومینا آشرفی، دختر ۱۴ ساله تالشی که به طرز بسیار خشونت‌باری توسط پدرش به‌وسیله داس در خواب سر بریده و کشته شد، غالب افراد جامعه از طریق رسانه‌های جمعی از وقوع چنین جنایتی باخبر شدند. تحت تأثیر بازنمایی رسانه‌ها از این خبر، افکار عمومی به‌سرعت شکل گرفت و نسبت به آن واکنش نشان داد.

رسانه‌ها با بازنمایی‌های خود که در مواقعی از واقعیت نیز فاصله می‌گرفت به این واکنش‌ها شدت داده و آن را تقویت کردند. علاوه بر آن شیوه قتل رومینا به دست پدرش با داس، به دلایل اصطلاحاً ناموسی، حساسیت‌های بیشتری را برانگیخت؛ از جمله فعالان حقوق زنان و کودکان در اعتراض به این عمل هولناک از سوی پدر واکنش‌های بعضاً تندى از خود نشان دادند و به عدم اجرای مجازات قصاص طبق قانون و صرفاً بر پایه موازین فقهی معترض شدند. بازتاب اعتراض‌ها و واکنش‌های فعالان حقوقی و اجتماعی توسط رسانه‌ها، افکار عمومی را از تجویز قانون نسبت به قتل عمدی فرزند توسط پدر مطلع کرد و عموم مردم از وجود این قانون و حمایت ضمنی آن از پدر اطلاع پیدا کردند.

در جریان اطلاع عموم از وجود چنین قانونی دو رویکرد مورد توجه قرار می‌گیرد: نخست آنکه افکار عمومی به دو نیم تقسیم شد و با توجه به ابتدای فقهی این حکم قانونی، عده‌ای موافق با آن و عده‌ای مخالف با آن شدند. رویکرد دوم در رابطه با پدران است که به‌وسیله بازنمایی رسانه‌ای از جنایت فرزندکشی، از عدم قصاص پدر در قتل عمدی فرزند مطلع شده و با اطمینان از اینکه قصاص نمی‌شوند دست به ارتکاب جرم زدند.

قتل ریحانه عامری به دست پدرش که با فاصله‌ای اندک از قتل رومینا اتفاق افتاد را می‌توان مصداقی

۱۵. آلن پرفیت، پاسخ‌هایی به خشونت: گزارش کمیته مأمور مطالعه در امر خشونت و بزهکاری، ترجمه مرتضی محسنی (تهران: گنج دانش، ۱۳۷۸)، ۴۰.

بر این ادعا دانست. هرچند که باید گفت این قاعده در مورد همه پدرانی که فرزند خود را کشته‌اند صدق نمی‌کند و موارد بسیاری از فرزندکشی‌ها به دست پدرانی انجام شده که نه تحت تأثیر رسانه بودند و نه از عدم قصاص پدر در صورت قتل عمدی فرزند اطلاع داشتند؛ مثل بابک خرم‌دین که توسط پدر و مادرش به قتل رسید و پدر بی‌توجه به اینکه چه مجازاتی در انتظارش است دست به این جنایت زده و نمی‌توان گفت عمل او تحت تأثیر بازنمایی رسانه‌ای قرار داشته است؛^{۱۶} همان‌طور که در خبرها آمد او قبل‌تر هم دست به قتل فرزند دیگر خود زده بود و اصلاً برایش اهمیتی نداشت که ممکن است عمل او با مجازاتی همراه باشد یا نباشد.

از سوی دیگر اخبار خشونت‌آمیزی که از طریق رسانه‌های جمعی انتشار می‌یابد باعث می‌شود خودبازداری افراد از خشونت در خودشان ضعیف شده و احساس کنند خشونت و پرخاشگری امری پسندیده است؛ در واقع بازنمایی وقایع مجرمانه از رسانه‌های جمعی، یکی از عواملی است که می‌تواند استعداد و انجام رفتار خشونت‌آمیز را که در افراد به‌طور بالقوه وجود دارد فعال سازد و ضمن آنکه به آن صفت ارزش می‌دهد آنان را آماده اقدام به جرم خشونت‌آمیز کند.^{۱۷} در این شرایط فرقی نمی‌کند که فرد دست به قتل عمدی فرزند خود زند یا افراد دیگری اعم از خانواده یا غیرخانواده خود را به قتل برسانند. می‌توان گفت در میان عوامل مختلف، بازنمایی رسانه‌ای می‌تواند در مورد برخی از افراد مؤثر واقع شود و آنها را به سمت ارتکاب جنایت سوق دهد؛ اما با وجود این، بازنمایی رسانه‌ای دارای جنبه‌های مثبتی نیز هست از جمله آنکه سبب شد ماجرای فرزندکشی دیگری که چند ماه قبل از قتل رومینا در خوی اتفاق افتاده بود^{۱۸}، توسط مادر مقتول از طریق رسانه به اطلاع عموم برسد و به مادر این قدرت را بدهد تا از حقوق دختر کشته‌شده خود در کنار رومینا و ریحانه دفاع کند و افکار عمومی را به حمایت طلبد.

در این راستا با بررسی خبرگزاری‌های مختلف می‌توان تأثیر بازنمایی جنایت فرزندکشی را بر سطح مطالبات مردمی مورد ارزیابی قرار داد. هرچند که نظرات در این مورد ممکن است قطعی نباشد ولی از میان همه آنها می‌توان به ارتباط بین بازنمایی رسانه‌ای جنایت فرزندکشی و افزایش سطح مطالبات افکار

۱۶. اعتماد آنلاین، «آنچه از پرونده قتل بابک خرم‌دین نمی‌دانید»، ۱۴۰۱/۶/۲۵، دسترسی در: <https://www.etemadonline.com>

۱۷. سارا نیکبخت، زمینه‌های گرایش به خشونت و راهکارهای مقابله با آن از منظر جرم‌شناسی (تهران: کتاب آوا، ۱۳۹۳)، ۱۳۱.

۱۸. ایسنا، «ماجرای تلخ قتل حدیث ۱۱ ساله توسط پدرش»، ۱۳۹۹/۴/۱۷، دسترسی در: <https://www.etemadonline.com>

عمومی نسبت به اصلاح حکم قانونی معافیت پدر از قصاص در قتل عمدی فرزند پی برد. در صفحات و پایگاه‌های خبرگزاری که اخبار مربوط به فرزندکشی رومینا، ریحانه و بابک را گذاشته بودند، اکثر نظراتی که مردم در رابطه با این خبر از خودشان منتشر کردند نشان‌دهنده خواست آنها مبنی بر اصلاح قانون و قصاص پدر است و عده‌ای هم با این حکم کاملاً موافق و آن را بر پایه‌های فقهی و قانونی درست و به‌جا می‌دانند.

افراد توسط رسانه‌های جمعی از وقوع جنایت فرزندکشی باخبر می‌شوند و تحت تأثیر رسانه‌ها به آن واکنش نشان می‌دهند. میزان تأثیر افراد از رسانه در این مورد به قدری است که منجر به واکنش‌ها و اعتراض‌های افکار عمومی نسبت به حکم قانونی عدم قصاص پدر شده و ضرورت‌هایی که برای بازنگری آن وجود دارد، بار دیگر در کانون توجه قرار می‌دهد. با توجه به ابتدای فقهی حکم قانونی فوق، به نظر می‌رسد نیاز به هم‌اندیشی متخصصان حوزه حقوق کیفری و اندیشمندان فقهی در جهت تعدیل و توجیه حکم قانونی مذکور باشد.

۲- ضرورت بازاندیشی در حکم قتل فرزند توسط پدر از سوی قانون‌گذار

با توجه به تأثیری که افکار عمومی از رسانه‌های جمعی می‌گیرد و متعاقب آن واکنشی که از خود در مورد جنایت فرزندکشی نشان می‌دهد، ضرورتی را جهت بازنگری در حکم ممنوعیت قصاص پدر ایجاد می‌کند که در کنار دیگر ضرورت‌های به وجود آمده، نیاز به بررسی و مطالعه بیشتر دارد.

به نظر می‌رسد حکم عدم قصاص پدر در ابتدای پیدایش خود بر اساس ضرورتی ایجاد شده بود که در حال حاضر وجود ندارد. در عوض ضرورت دیگری جهت بازنگری این حکم قانونی به لحاظ اقتضائات زمانی، مکانی و فرهنگی ایجاد شده است. خیلی از محققین معتقدند که متن ماده ۲۲۰ که در ماده ۳۰۱ ق.م.ا جدید نیز با اندک تغییری بازنویسی شده، نص شریعت نیست. موافقان این ماده همواره در دفاعیه خود از مانعیت ابوت از قصاص، توسل‌های تعبدانه‌ای به آیات و روایات داشته‌اند^{۱۹}، ولی منتقدان به ماده مذکور نیز اعتقاد دارند اینکه پدر و جد پدری [منطبق با روایات و احادیث] فطرتاً سعادت و کمال فرزند خود را می‌خواهند و علاقه و محبت پدر به فرزند تا آخرین نفس ادامه دارد، تناسبی با قتل عمد فرزند

۱۹. فاطمه قادری چرمهینی، مهدی هادیان و حامد هادیان، تأملی در باب مجازات پدر و مادر در قتل فرزند از منظر فقهی-حقوقی (مقاله ارائه‌شده در کنفرانس سالانه پژوهش‌های حقوقی و جزایی، انجمن علمی هم‌اندیشان، مجموعه تلاش، تهران، ۱۳۹۶).

توسط پدر ندارد؛ زیرا علاقه فطری با قتل جمع نمی‌شود^{۲۰} و پدر در هیچ حالتی مُجاز به قتل فرزند خود نیست. از آنجا که مبنای این حکم قانونی روایی بوده و نه نص صریح قرآن، باید به دنبال راهی بود تا بتوان با توسل به مبانی فقهی به توجیه و تعدیل آن پرداخت.

در این راستا نظر مرجع عالی‌قدر آیت‌الله کمال الحیدری می‌تواند راهگشا باشد. ایشان در این باره می‌فرمایند: «به حکم اولی و در درجه اول، هرکس انسانی را از روی عمد بکشد، حکمش قتل و قصاص است و تفاوتی نمی‌کند که قاتل با مقتول رابطه پدر و فرزندی داشته باشد یا نداشته باشد.» طبق مبنای ایشان در اصول فقه، تخصیص عموماً قرآنی توسط اخبار آحاد مجرد از قرائن قطعی، جایز نیست. ایشان همچنین خاطر نشان کرده‌اند که مشهور فقهای متأخر و معاصر، تخصیص کتاب به خبر واحد را جایز می‌دانند، اما فقهای متقدم شیعه از جمله سید مرتضی، شیخ طوسی و محقق حلی تخصیص را جایز نمی‌دانند. بر همین اساس آیات عامی از قبیل^{۲۱} «و بر آنان مقرر کردیم که جان در مقابل جان [باید قصاص شود]»؛ و نیز آیه «و ای خردمندان، شما را در قصاص زندگانی است، باشد که تقوا پیشه کنید»^{۲۲} بر عمومیت و فراگیری خود باقی مانده و روایات معارض، طرد می‌شوند.

طبق روش اجتهادی و فقه‌ای آیت‌الله حیدری، پیش از صدور هر حکمی باید اطلاق آفرادی و آزمانی آن بررسی و اثبات شود؛ یعنی باید دید آیا فلان حکم در همه موارد و درباره همه افراد و همه زمان‌ها و شرایط مختلف، یکسان است یا متفاوت می‌باشد؟ حکم و فتوا دادن به‌طور کلی و مطلق بدون لحاظ شرایط و اقتضائات گوناگون، نشانه ضعف و نقص نگرش اجتهادی یک فقیه محسوب خواهد شد.^{۲۳}

آیت‌الله محقق داماد هم نظر خود را مبنی بر عدم قصاص پدر در صورت قتل عمدی فرزند این چنین بیان کرده‌اند که: «به نظر می‌رسد در مباحث مجازات‌ها، مادام که در اجتهاد شیعی بازاندیشی فقهی صورت نگیرد این گونه جنایات را، آن هم به نام «غیرت دینی» به نحو مکرر مشاهده خواهیم کرد». ایشان با بیان اینکه نقطه اصلی کلام مالکیان این است که برای اجرای قصاص رکن اصلی، وجود عنصر عمد است که باید قاضی این عنصر را احراز کند، می‌گوید: «با توجه به وجود عاطفه شدید پدر نسبت به فرزند،

۲۰. محمد مصدق، شرح قانون مجازات اسلامی: قصاص (تهران: جنگل: جاودانه، ۱۳۹۹)، ۱۱۸.

۲۱. وَكُنْتُمْ عَلَيَّمْ فِيهَا أَنْ النَّفْسِ بِالنَّفْسِ، مانده ۴۵.

۲۲. وَ لَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ، بقره ۱۷۹.

۲۳. الحیدری، «استفتاء در مورد حکم قتل فرزند»، ۱۳۹۹/۴/۶، دسترسی در:

اصل قضایی در این مورد عدم وجود عمد است. افزون آنکه همواره فرزند مشمول تأدیب پدر است. پدر تلاش می‌کند که فرزندش را تأدیب کند و امکان عادی این مطلب وجود دارد که در حال غضب دستش به خطا برود و منجر به قتل وی شود و لذا مادام که احتمال عدم وجود قصد قتل، جدی است، قصاص جاری نمی‌گردد و قتل، شبه عمد و یا خطا تلقی می‌شود؛ اما در مواردی که نحوه انجام قتل بر وجود قصد و پیش‌بینی قبلی و سبق تصمیم دلالت دارد، قصاص جاری می‌گردد.»

آیت‌الله محقق داماد با اشاره به بند ب ماده ۲۹۰ قانون مجازات اسلامی مورخ ۱۳۹۲ در مورد قتل عمد که مقرر داشته: «هرگاه مرتکب، عمداً کاری انجام دهد که نوعاً موجب جنایت واقع شده یا نظیر آن، می‌گردد، هرچند قصد ارتکاب آن جنایت و نظیر آن را نداشته باشد ولی آگاه و متوجه بوده که آن کار نوعاً موجب آن جنایت یا نظیر آن می‌شود؛» می‌گوید: «به نظر می‌رسد از نظر فقهی این حکم قابل خدشه است، زیرا مقنن قصد ارتکاب جنایت را لازم ندانسته و چنین به نظر می‌رسد که در این نوع قتل احراز قصد کشتن برای عمدی بودن آن لازم نیست، در حالی که احراز قصد قتل همه‌جا لازم است.»

به گفته این فقیه و اندیشمند حقوق اسلامی، ماده ۳۰۱ قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲ قابل تجدیدنظر است و می‌توان با توجه به ماده ۱۵۸ و اذن تأدیب و وجود احتمال قوی خطا در عمل پدر، این مجوز را به قضات داد که در موارد اثبات وجود سبق تصمیم و قصد قتل، قاتل را به مجازات قصاص محکوم نمایند. در وضع فعلی ماده تنظیم شده در قانون، به هیچ‌وجه اجازه صدور حکم قصاص به قضات داده نشده است و لذا در کشورمان موارد دلخراشی از جنایات پدران نسبت به فرزندان خردسالشان دیده می‌شود که احساسات عمومی را جریحه‌دار کرده‌اند.

در رابطه با قتل رومینا مشخص شد که قاتل قبل از وقوع جنایت اقدام به مشورت با یک وکیل دادگستری کرده و پس از اطمینان از اینکه مجازات قصاص در انتظارش نیست دست به قتل دختر خود به شیوه‌ای وحشیانه زده است؛^{۲۴} اما نمی‌توان گفت که تمام فرزندکشی‌ها با پیش آگاهی پدر قبل از اقدام به قتل صورت گرفته است و همان‌طور که اشاره شد در بسیاری از فرزندکشی‌ها پدر بدون توجه و اهمیت به معافیتش از قصاص اقدام به قتل فرزند خود کرده است.

با این حال در جامعه امروزی که حقوق تمام اعضای خانواده از جمله فرزند به رسمیت شناخته می‌شود، دیگر پدر شبه‌خدايگانی که در زمان وضع اولیه این حکم بوده نیست و اختیاری نسبت به مرگ

۲۴. شهرآرانیوز، «افشاگری تازه در مورد پدر رومینا اشرفی»، ۱۳۹۹/۳/۱۱، دسترسی در:

<https://shahraranews.ir>

و زندگی فرزندان خود ندارد؛ به بیانی دیگر التزام به معافیت پدر از قصاص می‌تواند از دید افکار عمومی مصداق بی‌عدالتی و حتی وهن مذهبی - شیعی شود. این در حالی است که می‌دانیم حکم اولیه قتل عمد قصاص است و ضرورتی برای تخصیص آن در حال حاضر وجود ندارد. جرم‌زا بودن این حکم قانونی نیز ضرورتی است که تعدیل آن را طلب می‌کند. هرچند که نمی‌توان به قطعیت گفت تمام فرزندکشی‌ها ناشی از حکم قانونی فوق است، ولی می‌توان گفت اگر چنین حکمی وجود نداشت و پدر هم در صورت قتل عمدی فرزند خود، مجازاتی یکسان با دیگران را متحمل می‌شد، شاید آمار جنایات فرزندکشی کمتر بود. اطمینان پدر از عدم مجازات قصاص در سایه امنیتی که قانون‌گذار به او ارزانی داشته، باعث شده تا با سهولت بیشتری دست به ارتکاب جنایت زده شود و آمار ارتکاب قتل‌های فرزندان به دست پدران بالاتر رود.

در حکومت‌های دموکراسی عقیده عمومی یک جامعه که نماینده احساسات و خواست‌های افراد است در امر قانون‌گذاری تأثیر گذاشته و قوانین باید با توجه به تغییراتی که در انتظارات مردم و عقیده عمومی که زبان آن است پدید آید و تحول یابد و با این انتظارات موافقت اصولی داشته باشد. مسلماً وضع غایی و مطلوب آن است که وسایل و شرایط ضروری برای بروز عقیده عمومی وجود داشته باشد، به‌علاوه باید طرز تربیت سازمان روانی و فکری افراد جامعه طوری باشد که عقاید مستقل داشته باشند و گرنه خود وسایل و ظواهر حکومت دموکراسی از قبیل انتخابات، مطبوعات و آزادی بحث و مشورت به‌خودی‌خود دلیل بر آن نیست که انتظارات مردم جامعه در امر قانون‌گذاری مؤثر واقع شود.^{۲۵} با توجه به اینکه حکم ماده ۳۰۱ اساساً روایی است، به نظر می‌رسد که بتوان با رجوع به متخصصان علوم فقهی از باب بازاندیشی در جهت تعدیل و توجیه آن کوشید؛ به طوری که در ضمن حفظ حرمت احادیث و روایات ائمه معصومین علیهم‌السلام، عدالت نیز به‌درستی اجرا شود.

۳- پیامدهای ناشی از ممنوعیت قصاص پدر در برابر قتل فرزند

معافیت پدر در صورت قتل فرزند از سوی قانون‌گذار، ضرورت‌هایی را به شرحی که گذشت جهت بازنگری در حکم قانونی ایجاب می‌کند و طبیعتاً پیامدهایی را نیز با خود در جامعه به دنبال دارد. با توجه به اطلاعی که افکار عمومی از وجود حکم قانونی عدم قصاص پدر در صورت قتل فرزند، به‌واسطه رسانه‌های جمعی پیدا کردند، اصرار به التزام به آن می‌تواند سبب‌ساز فرهنگی شود که در آن قتل فرزند به دست پدر نه تنها شرعاً و قانوناً که عرفاً نیز جایز باشد. فرهنگی که در آن بیشترین ضربه را

زنان و دخترانی می‌خورند که از ترس کشته شدن مجبورند تن به اموری از سر اجبار دهند و می‌دانند که اگر به دست پدران خود کشته شوند هیچ فرد یا قانونی به خونخواهی آنان برنخواهد خواست. در چنین شرایطی رفته‌رفته افکار عمومی نیز می‌پذیرد که قتل فرزند از نظر عرفی نیز مشروع و قابل دفاع است و از حساسیت جامعه نسبت به آن کم شده و آن را عملی مباح خواهد پنداشت.

در ماجرای قتل رومینا اشرفی، با پدر جوانی مواجه هستیم که تحت تأثیر افکاری متعصبانه قرار دارد که توسط اطرافیان هر لحظه در حال تقویت شدن بوده است. بعد از قتل دختر به دست پدر به دلیل حفظ مفاهیمی انتزاعی مانند غیرت و آبرو و در اثر بازتاب وسیع رسانه‌های جمعی از این جنایت، عده‌ای با عمل مجرمانه پدر اعلام موافقت کردند و سزای دختری که از خانه فرار کند را مرگ دانسته و کاملاً با حکم قانونی عدم قصاص پدر نیز موافق بودند. تحت تأثیر همین طرز فکر و انعکاس آن در سطحی وسیع از طریق رسانه، ریحانه نیز به دلایل ناموسی و حفظ آبرو به دست پدر خود به قتل رسید. در این قتل نیز عده‌ای که تعداد آنها قابل توجه بود از عمل مجرمانه پدر حمایت کردند و دختر را در قتل خودش به دلیل سرپیچی از خواست پدر مقصر دانستند.

به نظر می‌رسد که نوعی تجویز عرفی برای چنین جنایت دهشتناکی از سوی پدران نسبت به فرزندان خود در اثر معافیت آنان از قصاص در حال شکل گرفتن است که نظیر آن را در قتل بابک خرم‌دین نیز شاهد بودیم.

در این مورد نظام عدالت کیفری و به‌طور خاص قانون‌گذار کیفری نیز به‌جای اینکه در خود حکم قانونی بازنگری کنند و ریشه این نوع از قتل‌های عمدی را تا حدی کاهش دهند تا جامعه از تبعات منفی آن بیشتر از این آزار نبیند، انگشت اتهام به سمت پدر یا فرزند گرفته می‌شود و به دلایل مختلفی آنها نزد افکار عمومی محق یا گناهکار جلوه داده می‌شوند؛ در حالی که ریشه اصلی این مشکل را باید در قانونی که چنین اجازه‌ای را به پدر داده است جستجو کرد.^{۲۶}

از سویی دیگر به دنبال بازنمایی وسیع رسانه‌های جمعی از جنایت فرزندکشی به‌وسیله برجسته‌سازی و بزرگ‌نمایی خواهناخواه افراد در ذهن خود از وقوع چنین جنایاتی دچار تشویش و نگرانی می‌شوند. ترس از قتل توسط پدر و وجود چنین آهرم فشاری در دستان او باعث ایجاد نگرانی‌های عمومی در سطح جامعه خواهد شد. لازم به ذکر است که از مدت‌ها قبل، فرزندکشی در ایران و سایر نقاط جهان در حال

۲۶. سمیه عزیزی و محمود میرخلیلی، «ارتباط نظریه قوچ قربانی و عوام‌گرایی کیفری و تأثیر آن بر سیاست کیفری ایران»، پژوهش‌های حقوقی، ۱۹، ۴۱ (۱۳۹۹)، ۲۲۶.

رخ دادن بوده است؛ آنچه امروزه باعث شده چنین جنایتی تا این حد موجب تحریک و واکنش افکار عمومی نسبت به آن شود، نقش قدرتمند رسانه‌های جمعی در بازنمایی و اطلاع‌رسانی درباره آن است؛ به دیگر سخن، هنگامی که فرزندکشی اتفاق می‌افتد، رسانه بنا بر رسالت خود آن را بازتاب می‌دهد. انعکاس چنین اخباری در جامعه می‌تواند در پدروانی که مستعد ارتکاب جرم هستند، تولید انگیزه کند و آنها را به طرف ارتکاب قتل فرزندان خود با این دید که قصاص نمی‌شوند سوق دهد. این امر می‌تواند جامعه را به سمت خشونت‌گرایی و ترس از مورد خشونت قرار گرفتن پیش برد.

در جامعه‌ای که پدر پس از قتل فرزند خود با خیالی آسوده از عدم قصاص با مباحات به عمل جنایت‌کارانه خود اعتراف می‌کند، انتشار آن از طریق رسانه سبب می‌شود پدر ترس و تشویش در اذهان فرزندان خردسال و نوجوان کاشته شود و بازنمایی اخباری از این دست آن را تقویت نماید. کودکانی که با چنین ترسی رشد می‌کنند قابلیت اینکه در بزرگسالی دست به اعمال خشونت‌بار علیه فرزندان یا دیگر اطرافیان خود زنند را دارا هستند. واقعیت این است که نمی‌توان در دنیای امروزی نقش رسانه را در خبررسانی حذف کرد یا مانع اطلاع‌رسانی رسانه شد، ولی می‌توان نسبت به پیامدهای حاصل از حکم قانونی عدم قصاص پدر تجدیدنظر کرد.

هنگامی که در جامعه قاعده‌ای حقوقی به شکل قانون عنوان شده و با عبارات مشخصی سالیان سال از نسلی به نسل دیگر منتقل می‌شود، همراه با احترامی است که در پیرامون آن دیده می‌شود و مشکل بتوان آن را تغییر داد، ولی سرانجام زمانی فرا خواهد رسید که اجرای آن دیگر مناسب و خرسندکننده نیست و از این به بعد است که برای قاضی نسبت به آن، حالت بحران وجدانی پیش می‌آید. در واقع قاضی حسب وظیفه خود ملزم به اجرای عدالت است و نمی‌تواند از متن قانون پا فراتر نهد و از طرف دیگر قانون را تأمین‌کننده عدالت نمی‌بیند؛ در اینجا است که وی دچار یک تناقض شده و خواهد کوشید چنین قانونی را به سمت یک راه‌حل منصفانه متوجه کند و از آن تفسیری جسورانه و حتی موسع برای وصول به عدالت داشته باشد.^{۲۷}

عدم اجرای قصاص در مورد پدر سبب می‌شود تا پدرانی که زمینه ارتکاب جرم را دارند از آن به عنوان اهرم فشاری بر فرزند خود استفاده کنند و در شرایط مختلف آنها را تهدید به مرگ کنند. در سال ۱۳۸۷ دختر ۱۱ ساله‌ای بعد از آنکه بارها توسط پدر خود که اعتیاد به استعمال مواد مخدر توهم‌زا داشت تهدید به قتل شد، به طرز فاجعه‌بار و دلخراشی در اثر ترس از این تهدید از دنیا رفت.^{۲۸} مادر کودک به علت

۲۷. هانری لوی پرول، جامعه‌شناسی حقوق، ترجمه و تحقیق سید ابوالفضل قاضی (تهران: میزان، ۱۳۸۷)، ۴۸.

۲۸. تابناک، «اعتراف نکان‌دهنده پدری که دختر خود را سوزاند»، ۱۵/۹/۱۳۸۷، دسترس در:

اعتیاد همسرش از او جدا شده بود و دادگاه بی‌هیچ دلیل عقلانی و صرفاً به این علت که دختر بالای هفت سال سن داشت و بدون کوچک‌ترین توجهی به اعتیاد شدید پدر، حضانت طفل را به او سپرد. سرانجام نیز بر اثر توهم ناشی از مواد مخدر، دختر یازده‌ساله خود را به طریقی بی‌رحمانه به آتش کشید. گزارش پزشکی قانونی حاکی از آن بود که دخترک قبل از سوخته شدن در اثر ترس از کشته شدن به دست پدرش دچار ایست قلبی شده بود. پدر با وجود ارتکاب چنین جنایت وحشیانه‌ای به ۱۲ سال حبس و ۱۰ سال تبعید محکوم شد، صرفاً به این دلیل که مطابق با قانون، پدر در صورت قتل عمدی فرزند خود از مجازات قصاص معاف است. در صورتی که اگر در این ماجرا جای پدر و مادر را با یکدیگر عوض کنیم، مادر به قصاص محکوم شده و پدر همچنان توسط قانون حمایت خواهد شد.

نمایش جنایت فرزندکشی همچنین می‌تواند موجب عدم احساس تعلق به خانواده شود و روابط آنها را به شکلی جنایی و خشونت‌بار به چالش کشد. ارسال اخبار جنایی مربوط به فرزندکشی توسط پدر از سوی رسانه‌ها ممکن است باعث بدبینی فرزندان نسبت به پدران خود شود و آنها همواره با ترس کشته شدن به دست پدر زندگی کنند.^{۲۹} مثل پدر معتادی که کودک ۹ ساله خود را با ضرب و شتم‌های شدید کشت^{۳۰} یا پدری که در سال گذشته سه فرزند خردسال خود را به قتل رساند.^{۳۱}

اطلاع از عدم قصاص پدر در قتل عمدی فرزند می‌تواند همچنین باعث شود تا دیگر اعضای خانواده در پناه این حکم قانونی و با سوءاستفاده از آن دست به اعمال جنایت‌کارانه زنند؛ بدین صورت که افراد دیگری از خانواده اقدام به قتل عمدی کنند، ولی به خاطر فرار از مجازات، پدر قتل را به عهده گرفته و در نهایت نیز پس از چند سال حبس آزاد شده و به زندگی عادی خود باز خواهد گشت. در سال ۱۳۹۷ در یک درگیری خانوادگی دختر جوانی به‌طور کاملاً تصادفی توسط برادر خود به قتل رسید، ولی پدر خانواده قتل را به گردن گرفت تا پسر جوانش طعم دادگاه و زندان را نچشد.^{۳۲} این امر می‌تواند به پامال شدن حقوق افراد و نادیده گرفته شدن عدالت بیانجامد.

امروزه با توجه به پیشرفت فناوری اطلاعاتی، اخبار به‌سرعت در سطح بین‌المللی منتشر شده و

<https://www.tabnak.ir/fa/news>

۲۹. علی رزمان، «بررسی نقش رسانه‌ها در ارتکاب جرایم»، قانون‌یار، ۱ (۱۳۹۶)، ۱۲۴.

۳۰. ایمنایا، «قتل کودک ۹ ساله توسط پدر معتاد در بردسیر»، ۱۴۰۱/۱۲/۴، دسترسی در:

<https://www.imna.ir/news>

۳۱. رکنایا، «پدر سنگدل سه کودک خردسالش را کشت»، ۱۴۰۰/۵/۱۷، دسترسی در:

<https://www.rokna.net>

۳۲. برنا نیوز، «دختر توسط برادرش کشته شد، پدر قتل را به گردن گرفت»، ۱۳۹۷/۴/۲۶، دسترسی در:

<https://www.borna.news>

علاوه بر افراد جامعه محل وقوع جرم دیگر جوامع را نیز از وقوع آن مطلع می‌شوند. انعکاس جنایات فرزندکشی به دست پدر در سطح بین‌المللی همچنین واکنش‌هایی را با خود به همراه دارد که در سطح جهانی چهره‌ای خشونت‌طلب، متحجر و دین‌زده از جامعه ایرانی را به نمایش می‌گذارد. فرزندکشی آمار بالایی را در تمام کشورهای دنیا دارد و این جنایت مختص به ایران نیست؛ ولی در اکثر کشورهای دیگر پدر بابت قتل عمدی فرزند خود به همان مجازاتی محکوم می‌شود که هر انسان دیگری در صورت قتل عمدی شخص دیگر به آن مجازات محکوم می‌شود. این موضوع نظام حقوقی ایران را متهم به عدم حمایت از کودکان و زنان می‌کند. چهره‌ای که در اثر بازنمایی فرزندکشی به جهانیان ارائه می‌شود خلاف واقع است و دارای اثرات بسیار منفی و مخربی بر چهره سیاسی دولت و نظام در عرصه داخلی و بین‌المللی است. پیامدهای حاصل از حکم قانونی معافیت پدر از قصاص در صورت قتل عمدی فرزند، می‌تواند مجالی باشد برای تعدیل و توجیه حکم مذکور از طریق نواندیشی و بازنگری آن تا با کمک متخصصان امر به قانونی برسیم که کمترین پیامدهای منفی را در جامعه از خود به جای گذارد.

نتیجه‌گیری

با بررسی و تحلیل بازنمایی رسانه‌ای جنایت فرزندکشی مشخص شد که افکار عمومی تحت تأثیر بازنمایی رسانه‌ای از جنایات قرار دارد و نسبت به فرزندکشی توسط پدر واکنش نشان می‌دهد. از طرفی رسانه‌ها با استفاده از ظرفیت‌های خود می‌توانند افکار عمومی را جهت مطالبه بازنگری در قانون شکل داده و هدایت کنند تا بدین طریق قانون‌گذار نیز متمایل به بازاندیشی در حکم قانونی معافیت از قصاص در قتل عمدی فرزند توسط پدر شود. بازنمایی رسانه‌ای اعم از دیداری، نوشتاری و شنوایی تأثیر بسزایی در انتقال تصویر جرم به مخاطبین و تکرار جرم در جامعه دارد؛ همچنین می‌توان گفت رسانه‌های جمعی در چگونگی شکل‌گیری افکار عمومی پیرامون جرم و بزهکاری نقش بسزایی دارند.

حساسیت افکار عمومی در مورد جنایت فرزندکشی به دلیل انعکاسی که رسانه‌ها از اخبار مربوط به آن می‌دهند ضرورتی را ایجاد کرده است که می‌توان با توجه و تکیه بر آن به بازنگری در حکم قانونی عدم قصاص پدر به‌طور جدی‌تری نگریست. مطالبه افکار عمومی برای لغو حکم قانونی ممنوعیت قصاص پدر در صورت قتل عمدی فرزند در کنار عوامل دیگری از جمله جرم‌زایی حکم قانونی، اباحه‌گری کیفری و هنجارگذاری قتل فرزند، فضایی را فراهم کرده که لزوم بازنگری در حکم قانونی عدم قصاص پدر را به‌ویژه از منظر فقه مقاصدی تقویت می‌کند. به نظر می‌رسد با بهره‌گیری از متخصصان علوم فقهی می‌توان به تعدیل و توجیه حکم قانونی منع قصاص پدر امیدوار بود. در همین راستا لازم به ذکر است که

علمای فقه در این مورد به دو دسته مخالف و موافق با ممانعت قصاص پدر در قتل عمد فرزند تقسیم شده‌اند. عده‌ای از آنان چنین حکمی را مطابق با آیات و روایات صحیح دانسته و عده‌ای دیگر تفاوتی میان قتل عمد فرزند توسط پدر یا دیگری قائل نشدند و در هر حال قصاص را ثابت می‌دانند. قابل انکار نیست که بازنمایی رسانه‌ای جنایت فرزندکشی در جامعه پیامدهایی به دنبال دارد. تجویز عرفی قتل‌های ناموسی، تشویش و نگرانی‌های عمومی از افزایش نرخ جنایت‌های بعدی، احساس ترس از جرم و ارائه چهره‌ای متحجر و دین‌زده از کشور در عرصه بین‌المللی توسط رسانه‌های جمعی، از پیامدهایی است که ممانعت از قصاص پدر با خود به همراه دارد. ترس از فرزندکشی در جامعه ایرانی ریشه‌های عمیق و محکمی در فقه و سنت دارد. لازم است در جهت اصلاح فرهنگ پدرسالارانه‌ای که حق کشتن فرزند را به پدر می‌دهد نیز کوشا بود. بازنمایی صحیح رسانه‌ای از جنایت فرزندکشی توسط پدر یکی از عواملی است که می‌تواند افکار عمومی را در جهت تغییر حکم قانونی ممانعت از قصاص پدر در قتل عمدی فرزند و طلب آن از قانون‌گذار شکل داده و هدایت کند.

بازنمایی رسانه‌ای از جنایت فرزندکشی توسط پدر بر افکار عمومی تأثیر داشته و آن را به سمت مطالبه تغییر حکم قانونی معافیت قصاص پدر در قتل عمدی فرزند پیش می‌برد. شایسته است در تعاملی مشترک بین حقوق‌دانان و متخصصان علوم فقهی، قانون‌گذار را به سمت جرم‌انگاری فرزندکشی توسط پدر از باب عمومی بودن آن ترغیب کرد تا ضمن احترام به دستورات فقهی و روایی تا حد بسیار چشمگیری از تکرار جنایات مشابه کاسته شود. پیشنهاد می‌شود در این زمینه با استفاده از نظرسنجی‌های عمومی نظر جامعه را نسبت به چنین معافیتی جویا شد و سپس از قانون‌گذار خواست تا با استفاده از نظر علمای فقهی نسبت به این حکم قانونی، امکان تغییر در آن را مورد بررسی قرار دهد و در صورت امکان نسبت به تغییر آن اقدام کند. همچنین با توجه به اینکه نمی‌توان مانع از بازنمایی رسانه‌ای از اخبار مجرمانه شد باید سطح سواد رسانه‌ای افراد را بالا برد و با آموزش‌های لازم به آنان یاد داد تا در هنگام مواجهه با چنین اخباری کمتر دستخوش احساسات زودگذر شده و از ارتکاب جرم دوری ورزند. همچنین رسانه‌ها نیز باید بازنمایی‌های خود از این دست از جنایات را تا حد امکان نزدیک به واقعیت کرده و از بزرگنمایی و برجسته‌سازی آن اجتناب کنند.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی کتاب‌ها

- اسحاقی، محمد. مجازات پدر و مادر در جرم کشتن فرزند، چاپ اول. تهران: سفیر صبح، ۱۳۸۰.
- اکبری، عاطفه. قانون‌گذاری مبتنی بر وقایع مجرمانه، چاپ اول. تهران: انتشارات مجد، ۱۳۹۴.
- پرفیت، آلن. پاسخ‌هایی به خشونت، چاپ دوم، ترجمه و تحقیق مرتضی محسنی. تهران: گنج دانش، ۱۳۷۸.
- دپارتمان تخصصی حقوق دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی. جرم‌شناسی: جلد پنجم از بسته دکتری حقوق جزا و جرم‌شناسی، ویرایش سوم. تهران: عدلیه، ۱۳۹۹.
- خمینی، روح‌الله. الرسائل العشره. چاپ اول. قم: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی قدس سره، ۱۴۲۰ ق.
- صناعی، پرویز. حقوق و اجتماع: رابطه حقوق با عوامل اجتماعی و روانی. تهران: طرح نو، ۱۳۸۹.
- لوی برول، هانری. جامعه‌شناسی حقوق، چاپ دهم، ترجمه و تحقیق سید ابوالفضل قاضی (شریعت پناهی). تهران: میزان، ۱۳۸۷.
- مصدق، محمد. شرح قانون مجازات اسلامی (قصاص)، چاپ اول. تهران: جنگل: جاودانه، ۱۳۹۷.
- مگوایر، مایک، رادامور گان و رابرت رینر. دانشنامه جرم‌شناسی آکسفورد، چاپ اول، ترجمه و تحقیق حمیدرضا ملک محمدی. تهران: میزان، ۱۳۸۹.
- مهدی‌زاده، محمد. رسانه‌ها و بازتابی، چاپ اول. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۸۷.
- نیکبخت، سارا. زمینه‌های گرایش به خشونت و راهکارهای مقابله با آن از منظر جرم‌شناسی، چاپ اول. تهران: کتاب آوا، ۱۳۹۳.

مقالات

- ایزدی فرد، علی‌اکبر و محمد نبی پور. «معافیت مطلق یا نسبی پدر و جد پدری از کیفر قتل در فرزندکشی عمدی: بررسی موارد جواز قتل پدر و جد پدری در فرزندکشی عمدی». مطالعات حقوق تطبیقی معاصر، ۲، ۱۳۹۰، ۱-۳۲.
- https://law.tabrizu.ac.ir/article_2074.html?
- ایزدی فر، علی‌اکبر، محمد محسنی دهکلانی و امین یوسفی. «مجازات پدر در قتل فرزند». مبانی فقهی حقوق اسلامی، ۷، ۱۳۹۰، ۱۱۳-۱۲۸.
- <https://sanad.iau.ir/Journal/jjzl/Article/812890>
- رزمان، علی. «بررسی نقش رسانه‌ها در ارتکاب جرایم». قانون‌یار، ۱، ۱۳۹۶، ۱۱۹-۱۳۸.
- <https://www.sid.ir/paper/259690/fa>
- عزیزی، سمیه و محمود میرخلیلی. «ارتباط نظریه قوچ قربانی و عوام‌گرایی کیفری و تأثیر آن بر سیاست کیفری ایران». پژوهش‌های حقوقی، ۱۹، ۱۳۹۹، ۲۲۱-۲۴۲.
- doi: 10.48300/jlr.2020.111680
- محمودی جانکی، فیروز و محسن مرادی حسن‌آبادی. «افکار عمومی و کیفرگرایی». مطالعات حقوقی، ۳، ۱۳۹۰، ۱۷۵-۲۱۴.
- <https://sid.ir/paper/223572/fa>
- قادری چرم‌پینی، فاطمه، مهدی هادیان و حامد هادیان. «تأملی در باب مجازات پدر و مادر در قتل فرزند از منظر فقهی - حقوقی». مقاله ارائه‌شده در کنفرانس سالانه پژوهش‌های حقوقی و جزایی، انجمن علمی هم‌اندیشان، مجموعه تلاش، تهران، ۱۳۹۶.
- لطفی، اسدالله، بهرام سهرابی نژاد و فروزان سهرابی نژاد. «مبانی فقهی قصاص پدر توسط فرزند در صورت

قتل مادر». فقه مقارن، ۵، ۹ (۱۳۹۶)، ۱۲۵-۱۵۰.

https://fiqhemoqaran.mazaheb.ac.ir/article_51388.html

(ب) سایت‌های خبری

- «آنچه از پرونده قتل بابک خرم‌دین نمی‌دانید»، اعتماد آنلاین، ۱۴۰۱/۶/۲۵. دسترسی در: <https://www.etemadonline.com>
- «ماجرای تلخ قتل حدیث ۱۱ ساله توسط پدرش»، ایسنا، ۱۳۹۹/۴/۱۷. دسترسی در: <https://www.etemadonline.com>
- «قتل کودک ۹ ساله توسط پدر معتاد در بردسیر»، ایمن‌ا، ۱۴۰۱/۱۲/۴. دسترسی در: <https://www.imna.ir/news>
- «دختر توسط برادرش کشته شد، پدر قتل را به گردن گرفت» برنا نیوز، ۱۳۹۷/۴/۲۶. دسترسی در: <https://www.borna.news>
- «اعتراف تکان‌دهنده پدری که دختر خود را سوزاند»، تابناک، ۱۳۸۷/۹/۱۵. دسترسی در: <https://www.tabnak.ir/fa/news>
- «واکنش حساب توئیتری رهبر انقلاب به قتل رومینا»، تابناک، ۱۳۹۹/۳/۹. دسترسی در: <https://www.tabnak.ir/fa/news>
- «روایتی اختصاصی از قتل رومینا اشرفی»، خبر آنلاین، ۱۳۹۹/۳/۷. دسترسی در: <https://www.khabaronline.ir/news>
- «پدر سنگدل سه کودک خردسالش را کشت»، رکنا، ۱۴۰۰/۵/۱۷. دسترسی در: <https://www.rokna.net>
- «افشاگری تازه در مورد پدر رومینا اشرفی» شهرآرا نیوز، ۱۳۹۹/۳/۱۱. دسترسی در: <https://shahraranews.ir>
- «پدری دخترش را بابت ساعت بازگشت به خانه کشت»، فرارو، ۱۳۹۹/۳/۲۸. دسترسی در: <https://fararu.com/fa/news>
- «واکنش روحانی به ماجرای قتل رومینا»، عصر ایران، ۱۳۹۹/۳/۷. دسترسی در: <https://www.asiran.com/fa/news>
- «استفتاء در مورد حکم قتل فرزند»، علامه الحیدری، ۱۳۹۹/۴/۶. دسترسی در: https://t.me/alhaydari_fa4726/
- «واکنش حجت‌الاسلام رئیسی به قتل هولناک رومینا»، مشرق نیوز، ۱۳۹۹/۳/۱۲. دسترسی در: <https://www.mashregnews.ir/news>
- «دیدگاه متفاوت سه فقیه درباره مجازات پدر رومینا، از کفایت حبس ۱۰ ساله تا قصاص، نظر آیت‌الله محقق داماد»، ۱۴۰۱/۶/۲۲. دسترسی در: <https://www.hamshahrionline.ir>

This Page Intentionally Left Blank